

Voetnoten bij 'Neutraliteit en veiligheid van de Nederlandse wateren tijdens de Eerste Wereldoorlog'

Noten

- 1 Zie hierover R. Janssens, 'Nuances in neutraliteit. Het optreden van de Koninklijke Marine in Nederland en Nederlands-Indië tijdens de Eerste Wereldoorlog', in: H. Binnenveld e.a. (red.), *Leven naast de catastrofe. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (2001).
- 2 T. Duurland, Zeemacht of onmacht. 'Een inleiding in de zeestrategie van de Koninklijke Marine, 1914-1918', in *Mars et Historia*, jrg. 48 (2014), nr. 3, 28-35, 28.
- 3 J.P.A François, *Duikboot en Volkenrecht* (1919), 295.
- 4 Om de bondigheid van dit artikel en de focus op het juridische aspect te behouden zijn de aangehaalde incidenten slechts summier kort beschreven. Ik besef mij dat ik daarmee de geschiedenis van sommige incidenten wellicht te kort doe.
- 5 Art. 4 Proclamatie. De proclamatie geeft ook enkele uitzonderingen op het verbod.
- 6 Art. 3 Proclamatie.
- 7 Zie art. 24 Zee-onzijdigheidsverdrag.
- 8 Stb. 73, 22 februari 1910
- 9 Art. 28 Zee-onzijdigheidsverdrag
- 10 F.J.A. Huart, 'Nederlands aandeel in de ontwikkeling van het onzijdigheidsrecht gedurende den wereldoorlog', in *Bibliotheca Visseriana*, deel VIII (1939), 19.
- 11 Opgenomen in *Handleiding ten dienste der overheden in de Ned. Koloniën voor de toepassing der neutraliteits-voorschriften en in het algemeen voor de handhaving der onzijdigheid*, 's-Gravenhage: 1917, bijlage IV.
- 12 Art. 1 Geheime Instructie.
- 13 Art. 1 Proclamatie.
- 14 W.S. Churchill, *The World Crisis, 1916-1918, part II* (1927), 353. De tweede *countermove* tegen onderzeeboten was het gebruik van *Q-ships*, gevolgd door, uiteindelijk, het konvooi systeem.
- 15 Art. 5 lid 1 onder d Geheime instructie: Koopvaardijsschepen onder de vlag van een der oorlogvoerende partijen die voorzien zijn van eene geschutsbewapening, zij het ook voor defensieve doeleinden doch overigens geen uiterlijke kenmerken als oorlogsschip dragen.
- 16 S.F. Kruizinga, *Economische politiek: de Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij (1914-1919) en de Eerste Wereldoorlog* (2011), 304.
- 17 J.H. Zeeman, 'De ontwikkeling van het internationaal recht in de jaren 1936 tot 1940', in *Marineblad* (augustus 1940), 613-656, 630.
- 18 Stb. 30 oktober 1909, no. 351.
- 19 Stb. 30 juli 1914, no. 332.
- 20 Alleen in het Nederlandse deel van het Rijk, niet in de koloniën.
- 21 Artt. 2 en 4.
- 22 Art. 15 Zee-onzijdigheidsverdrag. Overigens een enigszins discutabele grondslag omdat dit artikel m.i. primair doelt op de toegang van oorlogvoerende oorlogsschepen.
- 23 Bij Koninklijk besluit van 11 maart 1919, S 100.
- 24 Art. 6 Geheime Instructie.
- 25 De *UB 30* en *UB 6*.
- 26 De incidenten van de *Melita* en de *UB30* en *UB6* speelden zich in dezelfde periode af.
- 27 T. W. Gijsswijt, 'Neutraliteit en afhankelijkheid. De Nederlands-Duitse politieke betrekkingen tijdens de Eerste Wereldoorlog', in F. Boterman & M. Vogel, *Nederland en Duitsland in het interbellum* (2003), 21-36, 28-30.
- 28 Volgens C. Smit, *Tien studiën betreffende Nederland in de Eerste Wereldoorlog* (Groningen, 1975), 68.
- 29 Hoewel debat bestaat hierover.
- 30 Art. 10 Zee-onzijdigheidsverdrag.
- 31 Zeeman, 622.
- 32 De boot werd later overgekocht van Duitsland en ging dienst doen als *Hr. Ms. M. 1*. Over het verhaal van de gestrande *UC8*; 'Een Duitse onderzeeboot onder Nederlandse vlag', (auteur onbekend) in *Klaar voor onderwater*, nr. 105 jrg. 30 (2008) 3-6.
- 33 Een technisch gebrek (kompasgebreken) werd ook aangedragen.
- 34 Huart, 146.
- 35 Zie art. 25 lid 3 VN-Zeerechtverdrag.
- 36 Duurland, 33.
- 37 Art. 4 HC VIII.
- 38 Staatscourant no. 179, 3 Augustus 1914. Overgenomen uit L. Carsten, *Maatregelen ter handhaving onzer onzijdigheid in den huidige oorlog* (Den Haag, 1916), zie bijlagen VI.
- 39 Huart, 135.
- 40 A. Nollkeamper en C. de Villeneuve, 'Recht van internationale waterlopen', in N. Horbach, R. Lefeber, O. Ribbelink (red.) *Handboek internationaal recht*, 769-799.
- 41 J.H.J. Andriessen, *De Grote Oorlog. Kroniek 1914-1918, deel 7* (2005), 211-226.
- 42 C. Smit, *De buitenlandsche politiek van Nederland. Deel II* (1945), 193-194. Zie ook P. Moeyes, *Buiten schot. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (2001), 266.
- 43 Smit, 194. Moeyes, 267.
- 44 E. de Roodt, *Oorlogsgasten, Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederlands tijdens de Eerste Wereldoorlog* (2000), 16.
- 45 M.M. Abbenhuis, *The art of staying neutral. The Netherlands in the First World War, 1914-1918* (2006), 95-96.
- 46 *NOS*, 'Zeker 130.000 vluchtelingen steken de grens Turkije over'. Zie <http://nos.nl/video/701522-zeker-130000-vluchtelingen-steken-grens-turkije-over.html>.
- 47 Militairen van strijdende partijen die de grens overkwamen waren er in verschillende nationaliteiten en soorten: zij die het Nederlands grondgebied gebruikten om oorlogshandelingen te verrichten; zij die de oorlog ontvluchten (deserteurs, al dan niet in uniform gekleed), zij die als krijgsgevangene wisten te ontvluchten naar het neutrale Nederland en zij die als buitenlandse krijgsgevangene in Nederland werden geïnterneerd. Zie over deze groep: W. Klinkert, *Internering van vreemde militairen in Nederland gedurende de Eerste Wereldoorlog*, in *Mars in Cathedra*, 1987, 2447-2462. Op basis van dezelfde overeenkomst werden ook invalide Engelse en Duitse krijgsgevangenen via Nederlands grondgebied uitgewisseld. Het aantal van 16.000 werd niet overigens niet gehaald. Volgens Klinkert 4387 Duitse en 5486 Engelse krijgsgevangenen).
- 48 Enkele graven van omgekomen Engelse marinemensen tijdens deze slag zijn te vinden op de gemeentelijke begraafplaats 'Beukenhage' in Den Haag.
- 49 Zie art. 14 en 15 HC X. Dit verdrag is tegenwoordig obsoleet en overgenomen door de Tweede Geneefse Conventie.
- 50 De Roodt, 95-96; Huart, p. 250.